

ЖАНР ВІРШОВОЇ ГУМОРЕСКИ У ТВОРЧІЙ ПРАКТИЦІ СТЕПАНА РУДАНСЬКОГО

Літературну славу поетові С. Руданському зробили гуморески – жанр, у якому найосяжніше зреалізована його творча оригінальність. Понад 200 творів, написаних у цьому жанрі, пройшли довгий і часто-густо невеселий шлях до читача і дослідника. Хрестоматійна метафора Омеляна Огоновського про “розсипане намисто” (розпорошені по різних виданнях, а часто й загублені твори С. Руданського) виявилася актуальним застереженням не лише для А. Кримського, М. Комарова, І. Франка, С. Єфремова, а й для поточних дослідників спадщини поета.

Осмислюючи жанрову специфіку одного з “двох емоційних полюсів творчості” [2, 141] С. Руданського, власне “приказок” (а саме так термінологічно визначив їх автор), дослідники різного часу виокремлювали в них певні сутнісні характеристики. І. Франко трактував їх як “короткі епічні анекдоти, котрих сюжет звичайно взятий з уст народу і прибраний в легеньку, сказати б можна, куцу форму народної коломийки” [5, 220]. Солідарний М. Зеров називав творами, що подавали у віршованій формі величезний матеріал народного анекдоту. Дещо повнішою видається характеристика Б. Лепкого. Він спостеріг у віршованих гуморесках С. Руданського, що “гумор і дотеп лучиться з незвичайною артистичною мірою та з такою легкістю віршування, як в жадного з наших поетів, крім одного Шевченка”. Прикметним є і акцент вченого про перейняття і органічне перенесення поетом Руданським з народної творчості у власну авторську щирого гумору, сердечного сміху і несилюваного дотепу. Остання характеристика дуже точно визначає специфіку гумору Руданського, що був опертий на українську національну сміхову традицію.

М. Рильський небезпідставно вважав, що співомовки (як сукупність усієї творчості загалом, а віршові гуморески зокрема і особливо) виявляють перед читачем “навдивовижу міцне душевне здоров’я автора” [3, 211], котре й дозволило народити цей знаменитий цикл. За Рильським, співомовки – це “написані легким, коломийковим (народнописаним з хореїчною тенденцією) розміром віршовані оповіданнячка, притчі, баєчки. В основі більшості з них лежать народні, що передаються з уст в уста, більшою або меншою, іноді і зовсім малою мірою, а інколи і досить істотно перероблені анекдоти – про поміщиків і селян, про духовенство, про циганів і солдатів і т. ін.” [3, 211], це твори, що викликають здоровий, життєрадісний сміх. З-поміж сучасних імпує нам максимально синтетичне визначення І. Дзюби: “Співомовки Руданського – це здебільше сюжетні комічні оповідки, жарти, віршовані притчі, різні жанрові сценки, перейняті духом народного гумору, а часто прямо з народного побуту взяті й талановито переказані поетичним словом” [2, 138-139].

Тематично звід гуморесок С. Руданського виявляє своєрідну сміхову панораму сучасної йому України, фіксує життєвий досвід українців у різних соціально-побутових комічних ситуаціях, орієнтуватися в яких його героям (причому – представникам майже усіх суспільних верств тодішньої України) допомагало вроджене почуття гумору вкупі з тверезим глуздом.

В українській літературі гумореска мала велику літературну традицію. Однак саме з іменем С. Руданського дослідники історії нашого письменства пов’язують завершення формування в українській поезії віршової гуморески як жанру [1]. Вони відзначають значний ступінь творчого втручання автора у вихідний матеріал (як-от: мандрівні сюжети, зразки фольклору, словесні передачі із вуличного кола), соціальне поглиблення, реалістичну типізацію образів і ситуацій, граціозну віршову форму, єдність стилю і авторської позиції.

Уже І. Франко виділив “незвичайне майстерство форми і народної мови, живість і простоту вислову” [5, 220] як добрі прикмети таланту С. Руданського. Найновіше видання спадщини С. Руданського [4], збагачене творами, що (з різних причин – як об’єктивних, так і суб’єктивних) йшли до читача надто довго, утворює нас у цьому. Строфічно віршові гуморески С. Руданського розмаїті. Окрім традиційних катренів (“Добре торгувалось”, “Турки і козак”, “Польща”, “Черевики”

та багато ін.), подибуємо тут і секстини ("Довгий зуб", "Дивний бик", "Голодний жид"), і октави ("Пиріг", "Три жиди", "До чого ти здатний?", "Канювський і Радивил", "Московська справа", "Gruby Bartko").

Зустрічаємо у співомовках С. Руданського епіграфи (наприклад, народна приказка "Держи язик за зубами" до віршової гуморески "Три жиди"), ситуативне уточнення теми ("Добра вдяка" (Фурманка з жидами)); авторські іронічні підзаголовки: "Кобилячі яйця" (Що то мати, що то діти!).

Оповідь – назагал об'єктивна – має в творах Руданського характер і монологу (як-от, "Лист"), і діалогу (як-от, "Вовки"). Автор же виступає в ролі коментатора, зазвичай іронічного, проте завжди делікатного і урівноваженого. У веселих жартах С. Руданського знайшли відображення глибинні історичні процеси та впливи. Змальовуючи у своїх творах життя переважно Правобережної України (можна навіть означити вужче – українського Поділля), поет спостерігає і виносить на суд читача небайдужі йому психологічні впливи кріпаччини, полонізації, русифікації.

Центральні образи цигана, москаля і єврея, що згідно з фольклорною традицією є антиподами українського селянина (ключового персонажа віршових гуморесок), в байках С. Руданського не є обов'язковим уособленням рис негативних. Доволі часто вони демонструють дотепність далеко несогіршу, порівняно з тим же селянином, наприклад, "Циган з конем", "Циган в огірках", "Циган на сповіді", "Кацап з гребінцями", "Дочка-син", "Торбин брат", "Мазур на сповіді", "Три питання", "Pchła" та ін.

Українським Рабле назвав С. Руданського автор передмови до найновішого і на сьогодні чи не найповнішого видання творів письменника [4] й – упевнена – цілковито уникнув гіперболи. Адже у більшості творів українського поета домінує по-просвітительськи ясний і світлий погляд на смішне, панує дух розважливості й великодушного (з незначною лише часткою "гризького") гумору. Ними перейнята уся парадигма жанру віршової гуморески, що в індивідуальній художній практиці С. Руданського сягнула своїх вершинних виявів.

Література

1. Бондар М. Степан Руданський / М. Бондар // Історія української літератури. ХІХ століття: у 3 кн. – Кн. 2: навч. посібн.; за ред. М.Т. Яценка. – К.: Либідь, 1996. – С. 165-181.
2. Дзюба І. Степан Руданський // 3 криниці літ / І. Дзюба: у 3 т. – Т. 3. – К., 2007. – С. 138-142.
3. Рильський М. Про поезію Степана Руданського // Статті про літературу / М. Рильський. – К.: Дніпро, 1980. – С. 206-214.
4. Руданський С. Усі твори в одному томі / С. Руданський; передм. Г. Латника. – К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2005. – 520 с.
5. Франко І.Я. До студій над Ст. Руданським // Збір. творів / І. Франко: у 50 т. – Т. 28. – С. 219-221.

Вещикова О. С.,

викладач,

Запорізький державний медичний університет

"#КОНОТОП ЗЕМЛЯ ЛЕГЕНД" РУСЛАНА ГОРОВОГО: НАРАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ТВОРЕННЯ КОМІЧНОГО

Руслан Горовий – відомий український журналіст, режисер, письменник, музикант, волонтер і блогер. Горовий здійснює активну діяльність у соцмережі Facebook, зокрема йому належать дописи під хештегом #КонотопЗемляЛегенд. Слід зазначити, що попередній Інтернет-проект Р. Горового "Казки на ніч" було вже двічі видано – у 2015 і 2016 роках. У сучасній українській літературі публікація колишніх Інтернет-проектів набуває значного поширення і свідчить про намагання авторів апробувати текстовий матеріал на масовому читачеві до виходу друкованої книги у світ. Така апробація тексту допомагає просувати кінцевий продукт на ринок.

Простежимо, які наративні стратегії обрав Руслан Горовий для створення ефекту комічного в аналізованих текстах. Наративна стратегія являє собою процес вибору й комбінування способів і прийомів організації оповіді, спрямований на досягнення певного художнього ефекту (авторська інтенція) й базований на уявленнях автора про читача його творів та про особливості читачької рецепції тексту.